

Från lag till verklighet

– riksdagspartiernas vägval för minoritetspolitiken

2026-05-11

Organisationer som står bakom rapporten:

Boazoeaiggáid oktavuolta/Renägarförbundet, Finska Pensionärernas Riksförbund (SEKL), Föreningen Fusion, Gemensamma Romska Internationella Förbund (GRIF), Landsförbundet Svenska Samer, Met Nuoret, Niejda Samisk kvinnoorganisation, Riksförbundet Meänmaa Tornionlaakso/Tornedalen, Riksorganisationen Romer i Sverige, Riksorganisationen Same Ätnam, Riksorganisationen Samerna, Romano Pasos Research centre, Sámiid Riikkasearvi/Svenska Samernas Riksförbund, Sáminuorra, Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T), Sverigefinländarnas arkiv, Sverigefinländarnas delegation, Sverigefinska Riksförbundet, Sverigefinska ungdomsförbundet och Sveriges Jiddischförbund

Inledning

Sveriges nationella minoriteter – judar, romer, samer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer – har enligt lag särskilda rättigheter som ska säkerställa möjligheten att bevara och utveckla språk, kultur och identitet. Dessa rättigheter regleras bland annat i minoritetslagen och av internationella åtaganden utifrån Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Samtidigt har återkommande nationell och internationell kritik visat att det finns betydande brister i hur minoritetspolitiken fungerar i praktiken. Kritiken rör bland annat bristande genomförande, otydlig ansvarsfördelning och stora skillnader mellan kommuner. Sammantaget pekar detta på ett återkommande gap mellan lagstiftningens intentioner och dess faktiska genomslag.

Mot denna bakgrund har organisationer som företräder judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer ställt tolv frågor till riksdagspartierna. Frågorna rör centrala delar av minoritetspolitiken, däribland statens ansvar för genomförandet, urfolksrättens ställning, skyddet mot diskriminering, minoriteternas inflytande samt frågor om utbildning, äldreomsorg och finansiering. Syftet är att få tydliga besked om hur partierna vill stärka genomförandet av minoritetslagen, säkerställa reellt inflytande och utveckla en rättighetsbaserad minoritetspolitik.

Sverigedemokraterna har lämnat ett övergripande svar som redogör för regelverket kring modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk och deras särställning. Partiet lämnar dock inga ställningstaganden till de konkreta frågeställningar som rapporten bygger på, vilket innebär att deras positioner inte kan redovisas. Socialdemokraterna inkom med sina svar i ett senare skede än övriga partier, men partiets svar har inkluderats i rapporten.

Rapporten är upplagd i två delar. I den första delen redovisas mycket kortfattat partiernas svar fråga för fråga, samt en sammanfattning. Partiernas svar i sin helhet finns som bilaga. I den andra delen presenteras en samlad analys med övergripande mönster och skiljelinjer i partiernas svar.

Genom att ställa partiernas svar i relation till de återkommande brister som identifierats i minoritetspolitiken syftar rapporten till att bidra till en fördjupad förståelse av vilka vägval som finns framåt – och vilka konsekvenser dessa kan få för minoriteternas rättigheter i praktiken.

Partiernas inriktning fråga för fråga

1. Hur har ert parti agerat för att bemöta och åtgärda den kritik som Europarådet och FN framfört gällande Sveriges fullgörande av sina åtaganden gentemot nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer, och vilka initiativ, ställningstaganden och förslag har ni drivit för att säkerställa att Sverige lever upp till sina internationella förpliktelser och stärker genomförandet av rättigheterna i praktiken?

Vänsterpartiet betonar att de under lång tid drivit frågor för att stärka nationella minoriteters rättigheter. De hänvisar till motioner om starkare grundlagsskydd, att språk ska vara diskrimineringsgrund samt stärkt inflytande och självbestämmande. De är kritiska till bristande efterlevnad i kommuner och betonar behov av nationell tillsyn samt ökade resurser.

Miljöpartiet framhåller att det finns återkommande brister i genomförandet av minoritetspolitiken och att kritiken från internationella organ är relevant. Partiet framhåller att de drivit frågor om stärkt inflytande, ökat och mer långsiktigt stöd till minoritetsorganisationer, utvecklad konsultation samt språk- och kultursatsningar, inklusive långsiktig finansiering av språkcentrum och resursbiblioteken.

Socialdemokraterna lyfter att Sverige har ett ansvar att leva upp till sina internationella åtaganden och att kritiken behöver tas på allvar. Partiet hänvisar till det arbete som genomförts, bland annat att de infört konsultationsordningen för att stärka samers möjlighet till inflytande och drivit en ambitionshöjning för minoritetspolitiken. De pekar på satsningar på språkcentrum, minoritetsspråken och resursbiblioteken som åtgärder för att stärka genomförandet.

Centerpartiet framhåller att det finns brister i hur minoritetspolitiken fungerar i praktiken och att det är viktigt att dessa åtgärdas. Partiet lyfter att de stått bakom konsultationsordningen och under lång tid drivit frågor om att stärka minoriteternas kultur och språk. De betonar att minoriteternas inflytande ska säkerställas och att staten ska ta ansvar för historiska övergrepp.

Liberalerna anger att deras politik utgår från individens rätt till kulturell och språklig bestämmanderätt. De pekar på initiativ som strategin för romsk inkludering, ökade resurser till utbildning i minoritetsspråk, förslag om att tydliggöra rättigheter i grundlagen samt en sanningskommission för sverigefinnar.

Moderaterna betonar att det finns utmaningar i hur minoritetspolitiken genomförs och att det är viktigt att förbättra hur politiken fungerar i praktiken. Partiet lyfter att delar av kritiken kan ifrågasättas men att det är angeläget att stärka minoriteternas situation. De pekar på att ansvaret för minoritetspolitiken flyttats till MUCF för att samla uppdraget hos en myndighet med inriktning på delaktighet och civilsamhälle.

Kristdemokraterna understryker att det finns behov av förbättringar i minoritetspolitiken och att rättigheterna behöver fungera i praktiken. Partiet lyfter förslag om reformerad modersmålsundervisning, tillgång till public service på minoritetsspråk och återlämnande av

samiska kvarlevor. De hänvisar också till ett regeringsuppdrag om stöd till våldsutsatta från nationella minoriteter, kopplat till kritik från Europarådet.

Sammanfattning

Partiernas svar visar en relativt bred samsyn om att minoritetspolitiken behöver stärkas, men med olika utgångspunkter. Vänsterpartiet och Miljöpartiet betonar tydligt att Sverige inte lever upp till sina internationella åtaganden och lyfter behov av strukturella förändringar, såsom stärkt tillsyn, grundlagsskydd och ökade resurser. Även Liberalerna pekar på behov av stärkta rättigheter och lyfter konkreta initiativ, medan Socialdemokraterna och Centerpartiet i högre grad hänvisar till tidigare genomförda reformer och fortsatt ambitionshöjning. Moderaterna intar en mer avvaktande position och ifrågasätter delvis den kritik som riktas, samtidigt som de lyfter organisatoriska förändringar. Kristdemokraterna fokuserar på enskilda åtgärder snarare än övergripande systemförändringar. Sammantaget syns en skiljelinje mellan partier som betonar behov av mer omfattande reformer och de som i större utsträckning hänvisar till befintliga insatser.

2. Hur avser ert parti verka för att FN:s urfolksdeklaration implementeras i svensk rättstillämpning och i styrningen av statliga myndigheter, kommuner och regioner – och därmed säkerställa att Sverige utvecklar en sammanhållen och rättighetsbaserad urfolkspolitik som motsvarar riksdagens erkännande av samerna som urfolk och de krav som följer av UNDRIP?

Vänsterpartiet anger att Sverige ännu inte implementerat FN:s urfolksdeklaration eller ratificerat ILO 169. Partiet framhåller att de under lång tid drivit krav på att urfolksdeklarationen ska implementeras, att Sverige ska ratificera ILO 169 samt att konsultationslagen ska baseras på principen om fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC).

Miljöpartiet framhåller att de arbetat för att stärka samiska rättigheter genom att driva implementering av FN:s urfolksdeklaration och utveckla konsultationsordningen. De hänvisar till arbete med renmarkskommittén, sanningskommissionen och satsningar på samisk kultur och språk. Partiet anger också att de vill att Sverige ska ratificera ILO 169 samt ta fram en samepolitisk färdplan och stärka uppföljningen.

Socialdemokraterna lyfter att de infört en konsultationsordning som ett viktigt steg i att stärka samers möjlighet till inflytande och delaktighet.

Centerpartiet betonar att de vill balansera samiska rättigheter med andra intressen och framhåller vikten av lokalt förankrade lösningar. De hänvisar till sitt arbete i renmarkskommittén och till motioner om att stärka samiska rättigheter.

Liberalerna uppger att de står bakom FN:s urfolksdeklaration och har medverkat till införandet av konsultationsordningen. Partiet betonar också vikten av att följa upp hur konsultationsordningen fungerar i praktiken.

Moderaterna anser att dagens styrning av frågor som rör de nationella minoriteternas rättigheter i huvudsak är ändamålsenlig.

Kristdemokraterna framhåller att de står bakom de rättigheter som uttrycks i FN:s urfolksdeklaration, men påpekar att deklARATIONEN inte är juridiskt bindande.

Sammanfattning

I frågan om urfolksrättigheter och internationella åtaganden framträder tydliga skillnader. Vänsterpartiet och Miljöpartiet driver krav på implementering av FN:s urfolksdeklaration och ratificering av ILO 169, och kopplar detta till stärkt självbestämmande och inflytande. Socialdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna lyfter framför allt konsultationsordningen som ett centralt steg, men utan att lika tydligt driva ytterligare internationella åtaganden. Kristdemokraterna betonar att deklARATIONEN inte är juridiskt bindande, och Moderaterna menar att nuvarande styrning i huvudsak är ändamålsenlig. Här blir skiljelinjen tydlig mellan partier som vill fördjupa rättighetsramverket och de som i större utsträckning anser att nuvarande ordning är tillräcklig.

3. Vilka konkreta insatser vill ert parti vidta för att motverka diskriminering av nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer, och hur ställer ni er till att införa språk som en erkänd diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen för att bättre motverka språklig diskriminering och stärka de nationella minoritetsspråkens ställning?

Vänsterpartiet framhåller att diskriminering, rasism och hatbrott mot nationella minoriteter fortfarande förekommer. Partiet anger att de vill inkludera språk som diskrimineringsgrund och har drivit detta i motioner. De betonar även behov av stärkt arbete mot diskriminering och hatbrott samt ökade resurser till minoritetspolitiken.

Miljöpartiet betonar att arbetet mot diskriminering är prioriterat och att nuvarande lagstiftning inte fullt ut fångar språklig diskriminering. Partiet uppger att de vill införa språk som diskrimineringsgrund samt stärka arbetet mot hatbrott, bland annat genom utbyggda polisinsatser, förebyggande arbete och en mer aktiv roll för Diskrimineringsombudsmannen.

Socialdemokraterna lyfter insatser för att stärka minoritetsspråken, bland annat genom språkcentrum, resursbibliotek och public service på nationella minoritetsspråk samt kulturstöd.

Centerpartiet framhåller vikten av ett starkt diskrimineringskydd och att skyddet för utsatta grupper behöver stärkas. Partiet anger att språk kan ingå i en utökning av diskrimineringsförbudet och lyfter också att de nationella minoritetsspråken bör föras in i regeringsformen.

Liberalerna uppger att de vill stärka diskrimineringskyddet för nationella minoriteter och minoritetsspråk, bland annat genom att stärka skyddet i grundlagen.

Moderaterna betonar att brott mot diskrimineringslagstiftningen ska leda till rättsliga åtgärder, men anger att de inte vill införa språk som en diskrimineringsgrund.

Kristdemokraterna framhåller att de inte motsätter sig språk som diskrimineringsgrund, men pekar på att språk redan i dag kan omfattas av befintliga grunder, såsom etnisk tillhörighet.

Sammanfattning

När det gäller diskrimineringskydd och särskilt frågan om språk som diskrimineringsgrund framträder en tydlig politisk skiljelinje. Vänsterpartiet och Miljöpartiet driver uttryckligen att språk ska införas som diskrimineringsgrund och kopplar detta till behovet av att stärka skyddet mot diskriminering och hatbrott. Centerpartiet öppnar för en sådan utveckling, medan Liberalerna fokuserar på att stärka skyddet mer generellt. Kristdemokraterna är öppna men menar att frågan redan delvis täcks av befintlig lagstiftning, medan Moderaterna tydligt motsätter sig en ny diskrimineringsgrund. Socialdemokraterna berör frågan mer indirekt genom satsningar på språk. Sammantaget finns en tydlig skiljelinje kring om lagstiftningen bör utvecklas eller inte.

4. Vilka åtgärder avser ert parti vidta för att verka för att den nuvarande samrådsmodellen ses över med målet att hitta former som tillförsäkrar nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer ett reellt inflytande över beslutsfattande som följer av minoritetslagen och konsultationslagen?

Vänsterpartiet framhåller att konsultationsordningen bör utvärderas och baseras på principen om fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC). Partiet anger att samråd ofta fungerar som informationsmöten med begränsat inflytande och vill därför se över modellen samt stärka de praktiska förutsättningarna för deltagande.

Miljöpartiet betonar att brister i efterlevnaden av minoritetslagen och konsultationsordningen är ett problem. Partiet hänvisar till behov av tillsyn, stärkt finansiering och bättre samordning samt anger att konsultationsordningen bör följas upp och utvärderas, inklusive stärkt stöd till samiska aktörer och tidigare samråd i processer.

Socialdemokraterna framhåller att samrådsmodellen fyller en viktig funktion och anger att den kan behöva utvecklas ytterligare.

Centerpartiet pekar på att internationella åtaganden inte fullt ut omsätts i praktiken och hänvisar till brister i samordning och uppföljning. Partiet framhåller att det krävs fortsatt arbete med genomförande, med fokus på långsiktighet och systematik.

Liberalerna uppger att de stod bakom införandet av konsultationslagen och betonar att minoriteter ska ha verkligt inflytande. Partiet anger att de är öppna för att se över samrådsformerna och hänvisar även till åtgärder för att stärka delaktighet, såsom råd för judiskt liv och satsningar på utbildning.

Moderaterna anger att vissa justeringar i regelverket kan vara motiverade, men framhåller att någon övergripande förändring av beslutsfattandet inte är aktuell. Partiet hänvisar även till Sveriges tidigare röstförklaring i samband med UNDRIP.

Kristdemokraterna framhåller att de deltar i arbetet med att stärka minoriteternas rättigheter och står bakom minoritetslagstiftningen, inklusive krav på samråd.

Sammanfattning

I frågan om samråd och konsultation finns en bred enighet om att systemet är viktigt, men olika syn på behovet av förändring. Vänsterpartiet och Miljöpartiet pekar på brister i hur samråd fungerar i praktiken och lyfter behov av utvärdering, förstärkning och i Vänsterpartiets fall även koppling till principen om fritt och informerat förhandssamtycke. Liberalerna är öppna för att utveckla formerna, medan Socialdemokraterna och Centerpartiet uttrycker att systemet kan behöva utvecklas men utan konkreta förslag. Moderaterna och Kristdemokraterna intar en mer försiktig hållning och betonar i högre grad nuvarande ordning. Skillnaden handlar här främst om hur omfattande förändringar som anses nödvändiga.

5. Hur avser ert parti att verka för att stödja och stärka barn och unga som tillhör de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer, så att deras rätt till språk, kultur och inflytande fullt ut tillgodoses i praktiken?

Vänsterpartiet betonar att barn och ungas inflytande och organisering behöver stärkas och att civilsamhället behöver bättre förutsättningar. Partiet pekar på behov av ökade resurser till minoriteternas kultur och organisationer samt stärkta insatser för språk och kultur. De framhåller också vikten av utbildning i nationella minoritetsspråk och vill införa garanterad undervisningstid i modersmål.

Miljöpartiet framhåller att barns och ungas rätt till språk, kultur och inflytande behöver stärkas. Partiet anger att de vill utveckla undervisningen i nationella minoritetsspråk genom fler undervisningstimmar, införa språken som egna ämnen och säkerställa tillgång till lärare. De lyfter även behov av långsiktig finansiering av resursbiblioteken.

Socialdemokraterna uppger att de vill stärka modersmålsundervisningen och undervisningen i nationella minoritetsspråk, utöver satsningar på språkcentrum och resursbiblioteken.

Centerpartiet anger att barn bör få tillgång till sina nationella minoritetsspråk tidigare, bland annat genom modersmålsstöd i förskolan. De framhåller också behov av att tydliggöra rätten till undervisning i nationella minoritetsspråk i förskoleklass.

Liberalerna framhåller att de vill stärka barns och ungas möjligheter att använda sitt språk och utöva sin kultur. Partiet anger att de vill bygga ut verksamheter med minoritetsspråkprofil, förbättra undervisningen och säkerställa tillgång till lärare samt stärka likvärdigheten mellan kommuner.

Moderaterna anger att politiken bör fokusera på genomförande och efterlevnad. Partiet framhåller att barns rätt till språk och kultur ska främjas i förskola och skola samt pekar på behov av förbättrad undervisning, uppföljning av kommuner och arbete mot diskriminering.

Kristdemokraterna betonar att modersmålsundervisningen behöver reformeras med fokus på likvärdighet, lärarbehörighet och finansiering. Partiet lyfter också möjligheten att utveckla fjärr- och distansundervisning samt att se över vem som ska ha rätt till modersmålsundervisning.

Sammanfattning

I frågan om barn och unga finns en bred samsyn om språkens och kulturens betydelse, men olika vägar framåt. Vänsterpartiet och Miljöpartiet lyfter behov av mer omfattande satsningar på utbildning, kultur och organisering samt strukturella förändringar i skolan. Liberalerna betonar utbyggnad av språkprofiler och förbättrad tillgång till undervisning, medan Centerpartiet fokuserar på tidiga insatser. Socialdemokraterna lyfter förstärkningar inom befintliga strukturer, och Moderaterna samt Kristdemokraterna betonar genomförande, kvalitet och organisation. Skillnaden ligger i graden av systemförändring kontra förstärkning av befintliga system.

6. Hur avser ert parti säkerställa att arbetet med språk- och kultur för nationella minoriteter judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer blir långsiktigt och systematiskt, och vilka åtgärder vill ni vidta för att institutioner och civilsamhällesorganisationer ska få stabila och förutsägbara möjligheter att bedriva detta viktiga arbete över tid?

Vänsterpartiet framhåller att nuvarande politik präglas av nedskärningar och kortsiktiga satsningar. Partiet anger att de vill stärka minoritetspolitiken genom ökade resurser, långsiktigt stöd och mer verksamhetsstöd i stället för projekt. De betonar också behov av enklare administration och längre finansieringsperioder.

Miljöpartiet betonar att tillfälliga uppdrag och kortsiktig finansiering skapar bristande kontinuitet. Partiet anger att de vill återinföra en långsiktig satsning på minoritetsspråken samt ta fram tydligare uppdrag och strukturer för att stärka långsiktighet och effektivitet.

Socialdemokraterna framhåller att minoritetspolitiken ska vara långsiktig och inte projektbaserad. Partiet anger att de vill öka medlen, permanenta satsningar på språk och bibliotek samt stärka civilsamhällets förutsättningar.

Centerpartiet anger att undervisningen i nationella minoritetsspråk bör få mer tid och integreras i skoldagen. Partiet framhåller också att stödet till minoriteternas organisationer behöver öka och att språk och kultur ska synliggöras mer i utbildningen.

Liberalerna framhåller att arbetet inte ska bygga på tillfälliga projekt. Partiet anger att de vill stärka statlig styrning och uppföljning samt införa sanktionsmöjligheter när statsbidrag inte används enligt lagens intentioner. De hänvisar också till stärkt nationell samordning genom MUCF.

Moderaterna betonar att minoriteternas språk och kultur ska värnas genom stabila strukturer. Partiet hänvisar till åtgärder som stärkt ansvar för språkcentrum, flytt av samordningsansvar till MUCF samt insatser kopplade till strategin för att stärka judiskt liv och arbetet med sanningskommissionen.

Kristdemokraterna framhåller att staten kan främja minoriteternas språk och kultur genom lagar, strategier och handlingsplaner. Partiet anger att nya handlingsplaner bör tas fram när tidigare löpt ut och kopplas till finansiering.

Sammanfattning

När det gäller finansiering och långsiktighet framträder en tydlig skiljelinje. Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna betonar att nuvarande politik präglas av nedskärningar och kortsiktighet och föreslår ökade och mer långsiktiga resurser. Liberalerna lyfter också långsiktighet men kopplar den till tydligare styrning och uppföljning. Moderaterna och Kristdemokraterna fokuserar i stället på struktur, organisation och pågående åtgärder. Centerpartiet lyfter genomförande och prioritering snarare än nya resurser. Här är skillnaden tydlig mellan resursfokus och styrningsfokus.

7. Hur ser ert parti på den kritik som Riksrevisionen riktat mot statens arbete med de nationella minoritetsspråken, och kommer ni verka för att ett nytt handlingsprogram för de nationella minoritetsspråken tas fram?

Vänsterpartiet framhåller att de delar Riksrevisionens kritik och pekar på att få kommuner lever upp till lagens krav. Partiet anger att långsiktiga satsningar krävs och att de föreslagit att ett nytt handlingsprogram för minoritetsspråken ska tas fram.

Miljöpartiet betonar att Riksrevisionens granskning visar på allvarliga brister i statens insatser. Partiet uppger att de vill stärka långsiktigheten genom tydligare ansvar, permanent finansiering och bättre uppföljning samt att de kommer verka för ett nytt handlingsprogram för minoritetsspråken.

Socialdemokraterna framhåller att Riksrevisionens kritik är allvarlig. Partiet anger att de vill fortsätta stärka arbetet med minoritetsspråken och deras bevarande och utveckling.

Centerpartiet pekar på behov av att omsätta tidigare utredningar i praktiken och anger att en ny utredning kan behövas. Partiet framhåller att arbetet med minoritetspolitiken har en förlorad mandatperiod och att det är angeläget att snarast lyfta frågorna på agendan igen.

Liberalerna uppger att de delar Riksrevisionens bedömning och vill stärka ansvarsfördelning och uppföljning. Partiet anger att de ser positivt på att införa en tillsynsmyndighet och ta fram ett nytt handlingsprogram för minoritetsspråken med tydliga mål och uppföljning.

Moderaterna framhåller att de i huvudsak instämmer i kritiken och pekar på åtgärder som stärkta uppdrag, samordning och långsiktighet. Partiet anger att frågan om ett nytt handlingsprogram är relevant och bör utredas vidare i dialog med minoriteterna.

Kristdemokraterna uppger att de står bakom delar av Riksrevisionens rekommendationer och de anser att ett nytt handlingsprogram för minoritetsspråken bör tas fram.

Sammanfattning

Riksrevisionens kritik tas på allvar av samtliga partier, men tolkas olika. Vänsterpartiet och

Miljöpartiet lyfter behov av långsiktiga satsningar och nya handlingsprogram, medan Liberalerna också betonar tydligare ansvar och uppföljning. Kristdemokraterna ansluter till behovet av nytt handlingsprogram. Moderaterna erkänner kritiken men framhåller att åtgärder redan vidtagits och att fortsatt beredning krävs. Socialdemokraterna och Centerpartiet uttrycker mer övergripande behov av fortsatt arbete. Här syns en skillnad mellan partier som vill se nya initiativ och de som betonar pågående arbete.

8.1 Vilka åtgärder avser ert parti vidta för att säkerställa att modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk faktiskt blir tillgänglig i samtliga kommuner i Sverige, i enlighet med skollagen och minoritetslagen?

8.2 Hur avser ert parti driva frågan om ökade och långsiktigt säkrade resurser till lärarutbildning och utveckling av läromedel på nationella minoritetsspråk, så att utbildningssystemet faktiskt kan uppfylla lagkrav och internationella förpliktelser?

8.3 Hur avser ert parti driva frågan om en förstärkt finansiering till utbildning av nationella minoritetsspråk på universitetsnivå?

8.4. Hur avser ert parti säkerställa att tvåspråkig undervisning i finska-svenska (åk 1-9), samiska-svenska (åk 1-6) och meänkieli-svenska (åk 1-6) etableras och upprätthålls på ett rättssäkert och långsiktigt sätt, inklusive de resurser och strukturella förutsättningar som krävs?

Vänsterpartiet framhåller behov av att stärka hela utbildningskedjan i nationella minoritetsspråk från förskola till högre utbildning. Partiet anger att de vill införa garanterad undervisningstid i modersmål, stärka lärarutbildning och läromedel samt öka resurser till universitet och språkens långsiktiga utveckling.

Miljöpartiet betonar att undervisningen i nationella minoritetsspråk behöver stärkas genom tydligare nationell samordning och ökad undervisningstid. Partiet anger att språken bör införas som egna ämnen, att lärarutbildning och läromedel behöver stärkas samt att finansieringen till utbildning och lärosäten bör öka.

Socialdemokraterna framhåller att modersmålsundervisningen och undervisningen i nationella minoritetsspråk behöver stärkas. Partiet betonar även behov av ökad finansiering av skolan för att förbättra resurser till undervisning, personal och kvalitet.

Centerpartiet pekar på lärarbrist och finansiering som centrala utmaningar. Partiet anger att kommunerna behöver prioritera modersmålsundervisningen för att säkerställa att både modersmåls- och tvåspråkig undervisning kan erbjudas enligt lag.

Liberalerna framhåller att modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning är centrala för minoritetsspråkens bevarande. Partiet anger att de vill stärka lärarutbildning, förbättra tillgången till läromedel samt öka resurser till utbildning och forskning i nationella minoritetsspråk.

Moderaterna betonar att ansvaret för modersmålsundervisning ligger hos kommunerna och att befintlig lagstiftning ska följas. Partiet anger att de vill stärka kvaliteten genom lärarlegitimation, utveckla fjärrundervisning samt säkerställa tillgång till läromedel och förbättrad lärarutbildning.

Kristdemokraterna framhåller att tillgången till modersmålsundervisning behöver öka och hålla hög kvalitet. Partiet anger att fjärr- och distansundervisning bör utvecklas, att lärarutbildning behöver stärkas samt att en plan för minoritetsspråken bör tas fram.

Sammanfattning

I utbildningsfrågan finns bred enighet om problem men olika lösningar. Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Liberalerna lyfter behov av omfattande förstärkningar i hela utbildningskedjan, inklusive lärarutbildning och läromedel. Socialdemokraterna kopplar frågan till skolans generella resurser, medan Centerpartiet lyfter lärarbrist och kommunernas ansvar. Moderaterna och Kristdemokraterna betonar genomförande inom befintliga ramar, kvalitet och kompetensförsörjning. Skillnaden ligger i graden av systemförändring kontra förbättring inom nuvarande system.

9. Hur vill ert parti verka för att stärka rätten att använda och upprätthålla de nationella minoritetsspråken och kulturerna i omvårdnaden som erbjuds inom äldreomsorgen, och anser ni att det bör införas nationella riktlinjer för att säkerställa en språk- och kulturanpassad äldreomsorg för personer som tillhör de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer?

Vänsterpartiet framhåller att lagstiftningen inte efterlevs och att kommuner i dag kan bryta mot lagen utan konsekvenser. Partiet anger att tillsynsansvaret inte fungerar och vill därför säkerställa ett fungerande nationellt tillsynsansvar. De lyfter även behov av nationella riktlinjer för att äldreomsorgen ska leva upp till lagens krav och de nationella minoriteternas behov.

Miljöpartiet betonar att rätten att använda nationella minoritetsspråk i äldreomsorgen inte fungerar i praktiken. Partiet anger att detta hänger samman med brister i språkens ställning generellt och framhåller behov av stärkta utbildningsinsatser och möjligheter att återta språk i vuxen ålder, som en grund för att rättigheterna ska kunna förverkligas även i äldreomsorgen.

Socialdemokraterna framhåller att äldreomsorgen ska utgå från den äldres behov och att språkkunskaper och kompetens är centrala för kvaliteten. Partiet anger att de vill öka bemanningen och resurserna till äldreomsorgen samt stärka kommunernas ekonomiska förutsättningar genom mer stabil finansiering.

Centerpartiet anger att rättigheterna för nationella minoriteter ska fungera i praktiken genom hela livet, inklusive i äldreomsorgen. Partiet framhåller att nationella riktlinjer kan vara en väg för att säkerställa att lagens krav efterlevs och att rättigheterna blir likvärdiga.

Liberalerna uppger att de medverkat till att stärka tillsynen genom ny lagstiftning där IVO fått ett tydligt ansvar för uppföljning av äldreomsorg på minoritetsspråk. Partiet anger att de vill

införa sanktionsmöjligheter mot kommuner som inte följer lagen samt förtydliga rättigheterna. De är också öppna för nationella riktlinjer.

Moderaterna betonar att kompetensförsörjning är en central utmaning i äldreomsorgen. Partiet hänvisar till satsningar som Äldreomsorgslyftet, som även omfattar nationella minoritetsspråk, och framhåller att personal kan studera språken inom ramen för arbetet. De betonar också kommunernas ansvar och lokala forum för påverkan.

Kristdemokraterna framhåller att nationella minoriteters språk och kultur är en viktig del av samhället. Partiet anger att dessa gruppers behov och rättigheter ska beaktas i hela den offentliga sektorn och på alla nivåer, inklusive inom äldreomsorgen.

Sammanfattning

I frågan om äldreomsorg finns en gemensam bild av brister, men olika lösningar. Vänsterpartiet, Liberalerna och Centerpartiet lyfter behov av tillsyn och riktlinjer för att säkerställa rättigheter i praktiken. Miljöpartiet kopplar frågan till språkens långsiktiga överlevnad. Socialdemokraterna fokuserar på resurser och bemanning, medan Moderaterna lyfter kompetensutveckling och kommunernas ansvar. Kristdemokraterna uttrycker sig mer principiellt. Här framträder olika syn på om problemet främst är styrning, resurser eller kompetens.

10. Anser ert parti att strategin för romsk inkludering är i behov av ett omtag för att höja ambitionsnivån och att få bättre genomslag fram till 2032. Om inte huvudmålet med strategin nås, hur vill ni säkerställa en fortsättning och långsiktig finansiering för romsk inkludering efter 2032?

Vänsterpartiet framhåller att strategin för romsk inkludering försvagats genom nedskärningar och att arbetet tappat kraft. Partiet anger att de vill återställa och öka finansieringen samt överväga ett omtag av strategin. De lyfter också förslag om förvaltningsområde för romani chib, ett nationellt center för romska frågor och en sanningskommission.

Miljöpartiet betonar att strategin är ett viktigt verktyg för att stärka romsk egenmakt, kultur och språk. Partiet anger att finansieringen behöver stärkas och vara långsiktig fram till 2032, samt att strategin därefter bör följas upp och utvärderas för fortsatt arbete.

Socialdemokraterna framhåller att fokus ligger på att genomföra den nuvarande strategin. Partiet anger att regeringen bör ta tillvara tidigare uppföljningar, särskilt när det gäller utbildning, målgruppsanpassning och långsiktighet i arbetet med brobyggare.

Centerpartiet anger att den nuvarande strategin behöver genomföras bättre genom tydligare ansvar, uppföljning och ökad delaktighet från romer. Partiet framhåller att arbetet efter 2032 bör präglas av långsiktighet och integreras i ordinarie politik.

Liberalerna framhåller att de initierade strategin och fortsatt arbetar för dess genomförande. Partiet anger att fokus ligger på områden som arbetsmarknad, utbildning och jämställdhet samt att arbetet ska fortsätta fram till att målen nås, samtidigt som riktlinjer för tiden efter 2032 behöver tas fram.

Moderaterna betonar att strategin är långsiktig och syftar till likvärdiga livsvillkor till 2032. Partiet hänvisar till åtgärder som ny referensgrupp och uppdrag till Arbetsförmedlingen för att stärka romsk inkludering, särskilt för kvinnor och unga, med fokus på arbete och egenmakt.

Kristdemokraterna framhåller att strategins mål är likvärdiga livsvillkor till 2032 och att arbetet följs upp. Partiet anger att det i nuläget inte finns skäl att ändra strategin, men att en utvärdering bör göras inför perioden efter 2032.

Sammanfattning

När det gäller romsk inkludering finns en viss samsyn om strategins betydelse men olika syn på behovet av förändring. Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill stärka och vidareutveckla strategin, inklusive ökad finansiering. Centerpartiet och Liberalerna betonar bättre genomförande och fortsatt arbete, medan Socialdemokraterna fokuserar på nuvarande insatser. Moderaterna lyfter konkret uppdrag till Arbetsförmedlingen, och Kristdemokraterna ser i nuläget inget behov av förändring. Här handlar skiljelinjen om omtag kontra fortsatt implementering.

11. Är ert parti redo att göra en översyn över systemet med förvaltningsområden så att samtliga fem historiska nationella minoritetsspråk omfattas och en mer likvärdig rättighetskonstruktion uppnås?

Vänsterpartiet framhåller att de vill utreda införandet av ett förvaltningsområde för romani chib. Partiet anger att förvaltningsområden kan bidra till ökad kontinuitet och stabilitet i minoritetspolitiken samt att de stödjer förslag om pilotkommuner för att stärka judiskt liv.

Miljöpartiet betonar att de är öppna för att se över systemet med förvaltningsområden. Partiet anger att de föreslagit att det bör utredas om även jiddisch och romani chib ska omfattas av sådana områden.

Socialdemokraterna framhåller att de inte utesluter en översyn av systemet. Partiet anger dock att de i nuläget inte har några konkreta förslag om förändringar.

Centerpartiet anger att fokus bör ligga på att säkerställa likvärdiga resurser och engagemang för alla nationella minoritetsspråk. Partiet framhåller att former behöver utvecklas för att uppnå detta.

Liberalerna framhåller att systemet med förvaltningsområden behöver ses över utifrån dagens förutsättningar. Partiet anger att skyddet bör omfatta alla nationella minoritetsspråk likvärdigt och hänvisar även till åtgärder inom skolan för att stärka kunskap om minoriteterna.

Moderaterna uppger att de i dagsläget inte har några förslag om att genomföra en översyn av systemet med förvaltningsområden.

Kristdemokraterna framhåller att de inte har något sådant förslag.

Sammanfattning

I frågan om förvaltningsområden syns en tydlig spridning. Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill

utreda utvidgningar. Liberalerna vill göra en bred översyn av hela systemet. Socialdemokraterna är öppna men utan konkreta förslag, och Centerpartiet fokuserar på likvärdighet snarare än struktur. Moderaterna och Kristdemokraterna ser inget behov av förändring. Här är skiljelinjen tydlig mellan utveckling och bevarande av nuvarande system.

12. Hur avser ert parti hantera förslagen i sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset?

Vänsterpartiet framhåller att frågan om urfolksstatus behöver utredas som en del av försoningsprocessen. Partiet anger att staten måste erkänna historiska kränkningar och säkerställa inflytande för minoriteten i det fortsatta arbetet. De hänvisar också till förslag om informationscentrum, ökade organisationsbidrag och stärkt rättighetsskydd.

Miljöpartiet betonar att kommissionens arbete är viktigt och att dess slutsatser måste omsättas i praktiken. Partiet anger att staten bör ta fram en handlingsplan i dialog med minoriteten samt säkerställa långsiktiga resurser för försoning, kunskapsspridning och stärkt egenmakt.

Socialdemokraterna framhåller att kommissionens arbete varit gediget men att få åtgärder vidtagits. Partiet anger att de vill se ett mer aktivt och framåtriktat arbete med minoritetspolitiken och försoningsprocessen.

Centerpartiet anger att kommissionens förslag behöver hanteras seriöst genom en genomgång av rekommendationerna och konkreta åtgärder. Partiet framhåller att staten har huvudansvaret och att ett omtag i arbetet krävs.

Liberalerna framhåller att kommissionen synliggör historiska orättvisor och att dessa måste tas på allvar. Partiet anger att de vill driva arbetet vidare genom åtgärder för erkännande, upprättelse och fortsatt dialog med berörda minoriteter.

Moderaterna betonar att staten har ansvar för historiska kränkningar och att försoningsarbetet ska ske i dialog med minoriteten. Partiet hänvisar till pågående insatser, såsom stöd till organisationer, uppdrag till myndigheter och arbete med språk och kultur, samt att kommissionens förslag bereds vidare.

Kristdemokraterna framhåller att historiska kränkningar bör erkännas och synliggöras. Partiet anger också att minoriteternas kultur bör lyftas fram, exempelvis genom initiativ som museiverksamhet.

Sammanfattning

I frågan om försoning finns en bred samsyn om behovet av erkännande av historiska kränkningar. Vänsterpartiet och Miljöpartiet betonar behov av strukturerade processer, handlingsplaner och ytterligare åtgärder. Liberalerna och Centerpartiet lyfter vikten av att omsätta kommissionens förslag i praktiken, medan Socialdemokraterna efterlyser ett mer aktivt arbete framåt. Moderaterna betonar pågående arbete och dialog med minoriteten, och Kristdemokraterna uttrycker stöd för erkännande och synliggörande. Skillnaden ligger främst i graden av konkretion och ambitionsnivå.

Samlad analys

Gemensam problembild – men olika slutsatser

En genomgående iakttagelse i partiernas svar är att det finns en relativt bred enighet om att minoritetspolitiken inte fullt ut fungerar i praktiken. Flera av de brister som lyfts i nationella och internationella granskningar – såsom bristande genomförande, otydligt ansvar och stora skillnader mellan kommuner – återkommer indirekt i partiernas beskrivningar. Skillnaderna mellan partierna handlar därför i mindre utsträckning om hur problemen identifieras, och i större utsträckning om vilka slutsatser som dras och vilka åtgärder som bedöms nödvändiga. Det är i dessa olika slutsatser som de viktigaste skiljelinjerna uppstår.

Systemförändring eller förbättrat genomförande

Den mest grundläggande skiljelinjen går mellan partier som ser bristerna som ett uttryck för systemets begränsningar, och partier som ser dem som ett uttryck för brister i genomförandet av ett i huvudsak fungerande system.

Vänsterpartiet och Miljöpartiet placerar sig tydligast i den första kategorin. I deras svar återkommer en bild av att nuvarande ordning – med starkt kommunalt genomförande och relativt svag statlig styrning – inte räcker för att säkerställa att rättigheterna får genomslag. Den slutsats som följer av detta är att staten behöver ta ett mer aktivt ansvar, både i styrning, uppföljning och i vissa fall i utformningen av politiken. Moderaterna och Kristdemokraterna placerar sig i den andra änden av skalan. I deras svar ligger tyngdpunkten på att förbättra hur politiken fungerar i praktiken, snarare än att förändra systemet i sig. Bristerna förstås därmed som ett resultat av hur regler tillämpas, prioriteras och organiseras, snarare än av hur de är utformade. Socialdemokraterna och Centerpartiet intar mellanpositioner. De erkänner återkommande brister, men placerar i huvudsak lösningarna inom ramen för befintliga strukturer. Centerpartiets svar lutar dock tydligare mot ett fokus på genomförande och implementering, medan Socialdemokraterna i högre grad betonar utveckling av politiken över tid. Liberalerna intar en mellanposition men med en tydlig betoning på uppföljning, kontroll och ansvar. I flera frågor innebär detta att partiet närmar sig en mer aktiv statlig roll, särskilt när det gäller att säkerställa att lagstiftningen efterlevs i praktiken.

Konsekvensen av denna skiljelinje är avgörande. Om bristerna förstås som strukturella krävs mer genomgripande förändringar för att möta den kritik som återkommande riktats mot Sverige. Om de i stället förstås som genomförandeproblem riskerar åtgärderna att bli mer begränsade, vilket kan innebära att de bakomliggande problemen består.

Statens roll: styrning, uppföljning eller återhållsamhet

En andra central skiljelinje rör statens roll i minoritetspolitiken.

Vänsterpartiet och Miljöpartiet återkommer till behovet av en mer aktiv statlig roll. Det handlar inte bara om resurser, utan om att staten i större utsträckning ska säkerställa att rättigheter faktiskt tillämpas. Denna linje ligger nära den återkommande kritik som pekar på att ansvarsfördelningen i dag är otydlig och att staten inte i tillräcklig grad säkerställer efterlevnad. Liberalerna placerar sig nära denna position när det gäller uppföljning och kontroll. Partiet

betonar särskilt behovet av tydligare ansvarsfördelning och i vissa fall möjligheten att utkräva ansvar när rättigheter inte tillämpas. Moderaterna och Kristdemokraterna betonar i stället återhållsamhet i statens roll och lyfter fram kommunernas ansvar. Detta innebär att variation i genomförandet i viss mån accepteras som en del av systemet. Det är en principiellt tydlig position, men den står i viss spänning till den kritik som återkommande pekar på bristande likvärdighet mellan kommuner. Socialdemokraterna och Centerpartiet rör sig mellan dessa positioner. De erkänner behovet av utveckling, men utan att tydligt formulera en förändrad maktbalans mellan stat och kommun.

Detta innebär att frågan om statens roll blir avgörande för hur de identifierade bristerna ska hanteras. En starkare statlig styrning kan öka likvärdigheten, men innebär också en förändring av nuvarande ansvarsfördelning. En mer återhållsam statlig roll bevarar systemets uppbyggnad, men riskerar att upprätthålla de variationer som kritiserats.

Rättigheter i lag eller i praktik

En tredje tydlig skiljelinje rör hur partierna ser på relationen mellan lagstiftning, rättigheternas utformning och deras genomslag i praktiken.

Vänsterpartiet – och i viss mån Miljöpartiet – öppnar för att rättigheterna behöver stärkas även rättsligt, exempelvis genom att utveckla diskrimineringskyddet. I deras perspektiv räcker det inte att rättigheter finns, om de inte är tillräckligt tydliga eller starka för att få genomslag. Liberalerna betonar i stället att rättigheterna behöver bli mer utkrävbara i praktiken, genom tydligare uppföljning och ansvar. Fokus ligger därmed inte enbart på lagstiftningens innehåll, utan på dess tillämpning och effekt. Moderaterna och Kristdemokraterna markerar att nuvarande lagstiftning i huvudsak är tillräcklig. Problemet ligger i stället i hur den används. Detta innebär att minoritetspolitiken i mindre utsträckning utvecklas genom nya rättigheter och i större utsträckning genom förvaltning och tillämpning. Socialdemokraterna och Centerpartiet placerar sig återigen mellan dessa positioner. De erkänner att rättigheterna inte alltid får genomslag, men drar i begränsad utsträckning slutsatsen att lagstiftningen behöver förändras.

Konsekvensen av denna skiljelinje är viktig i relation till den kritik som riktats mot Sverige. Om problemet delvis ligger i att rättigheterna är för svagt formulerade eller svåra att utkräva kan en renodlad genomförandelinje vara otillräcklig. Om problemet däremot främst ligger i tillämpningen kan lagändringar ha begränsad effekt.

Likvärdighet kontra lokal variation

En återkommande fråga rör likvärdighet – särskilt i relation till kommunernas ansvar.

Vänsterpartiet och Miljöpartiet problematiserar tydligast att rättigheterna i dag varierar beroende på var i landet man bor. De ser detta som ett grundproblem i systemet och kopplar det till behovet av starkare nationell styrning. Moderaterna och Kristdemokraterna accepterar i högre grad att variation är en följd av det kommunala självstyret. Fokus ligger i stället på att förbättra kvaliteten i verksamheten där den bedrivs. Socialdemokraterna, Centerpartiet och Liberalerna placerar sig mellan dessa perspektiv, men utan att fullt ut lösa spänningen mellan likvärdighet och lokalt ansvar.

Detta är en av de mest centrala konsekvensfrågorna. Den återkommande kritiken mot minoritetspolitiken pekar just på bristande likvärdighet. Om denna problemdefinition inte möts med förändringar i styrning eller ansvar riskerar skillnaderna att bestå.

Långsiktighet och politikens hållbarhet

Slutligen framträder en skiljelinje kring långsiktighet, särskilt i frågor som rör språk, barn och romsk inkludering.

Vänsterpartiet och Miljöpartiet betonar att nuvarande arbetssätt i vissa delar är för kortsiktigt eller fragmenterat. De lyfter behovet av mer sammanhållna och långsiktiga strukturer för att säkerställa att politiken får effekt över tid. Moderaterna och Kristdemokraterna betonar i stället att det viktigaste är att insatser fungerar och ger resultat. Fokus ligger därmed mer på effektivitet och genomförande än på förändringar i systemets struktur. Liberalerna intar en position där långsiktighet kopplas till tydligare styrning och uppföljning, medan Socialdemokraterna och Centerpartiet återigen placerar sig i en mellanposition där utveckling av befintliga insatser står i centrum.

Konsekvensen av denna skiljelinje är att minoritetspolitiken antingen kan utvecklas mot mer långsiktiga och strukturellt förankrade lösningar, eller fortsätta att i högre grad präglas av enskilda insatser och successiv utveckling. I relation till den kritik som pekar på bristande kontinuitet och genomslag är detta en avgörande skillnad.

Slutsats

Den samlade bilden visar att partierna i hög grad delar en problembild, men inte en gemensam analys av vad som krävs för att lösa den. De mest avgörande skiljelinjerna handlar om:

- systemförändring kontra förbättrat genomförande
- starkare statlig styrning kontra fortsatt lokalt ansvar
- utvecklade och mer utkrävbara rättigheter kontra tillämpning av befintliga regler
- krav på likvärdighet kontra acceptans av variation

Det innebär att minoritetspolitikens framtida utveckling i hög grad kommer att avgöras av vilken av dessa inriktningar som får genomslag. I relation till den återkommande nationella och internationella kritiken framstår särskilt frågorna om likvärdighet, statligt ansvar och rättigheternas faktiska genomslag som avgörande. Hur dessa hanteras kommer i praktiken att avgöra om gapet mellan lagstiftning och verklighet minskar – eller består.